

3. *Гоберман В. А.* Основы производственного менеджмента: моделирование операций и управленческих решений / В. А. Гоберман, Л. А. Гоберман. - М. : Юристъ, 2002. - 336 с.

4. *Коваленко А. А.* Теорія і практика місцевого самоврядування в Україні : монографія / А. А. Коваленко. - К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. - 464 с.

5. *Коротков Э. М.* Исследование систем управления / Э. М. Коротков. - 2-е изд. - М. : Дека, 2003. - 336 с.

6. *Куйбіда В. С.* Організаційно-функціональні принципи і методи діяльності органів місцевого самоврядування / В. С. Куйбіда. - К. : МАУП, 2003. - 571 с.

7. *Мухин В. И.* Исследование систем управления: Анализ и синтез систем управления / В. И. Мухин. - М. : Экзамен, 2003. - 384 с.

8. *Ременников В. Б.* Разработка управленческих решений / В. Б. Ременников. - М. : Юнити-Дана, 2006.

9. *Трояновский В. М.* Математическое моделирование в менеджменте / В. М. Трояновский. - М. : РДЛ, 2002. - 256 с.

10. *Фрейдина Е. В.* Исследование систем управления / Е. В. Фрейдина. - М. : Омега-Л, 2008. - С. 91.

Інна Валентюк,

кандидат наук з державного управління,

докторант кафедри регіонального управління,

місцевого самоврядування та управління містом НАДУ

Алгоритм впровадження моніторингу регіонального розвитку

У статті досліджено питання використання моніторингу регіонального розвитку. З'ясовано алгоритм та необхідні умови впровадження моніторингу в процеси соціально-економічного розвитку територій України. Автором запропоновано шляхи удосконалення алгоритму впровадження моніторингу на регіональному рівні.

Ключові слова: моніторинг, регіон, територія, розвиток, регіональне управління, регіональний розвиток.

The article explores the question of monitoring the use of regional development. Analyzed the algorithm and necessary conditions for implementing monitoring processes of socio-economic growth areas of Ukraine. The author suggested ways of improving the algorithm for monitoring implementation at regional level.

Key words: monitoring, region, area development, regional management, regional development.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасних умовах державотворення перед науковцями, політиками та управлінцями постало складне питання онов-

лення форм, методів та технологій державного управління соціально-економічними та культурними процесами як на державному, так і регіональному рівнях.

Суттєві структурні трансформації, які відбуваються в Україні, відображаються на суспільних процесах в регіонах, спонукають до побудови нової системи державного управління, зумовлюють зміни державної регіональної політики, головною метою якої є інтеграція регіонів у єдиний український духовний, гуманітарний, політичний та економічний простір при збереженні регіонального різноманіття [4; 5].

Головною проблемою регіонального розвитку в сучасних умовах стає забезпечення якісного соціально-економічного зростання, яке можливе лише на основі глибокого аналізу ситуації, що склалася в регіоні, що дає змогу визначити ресурсну забезпеченість території і, відповідно, реалізувати управлінські рішення.

Для визначення ресурсного забезпечення регіону необхідно сформулювати розгалужену систему регіонального моніторингу як одного з ефективних інструментів реалізації державної регіональної політики.

Обкреслені проблеми свідчать про необхідність ретельного наукового аналізу процесів формування ефективних механізмів державного регулювання регіональних систем та алгоритму впровадження моніторингу регіонального розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. У галузі науки "Державне управління" формуються теоретичні та методологічні основи організації та проведення моніторингу регіонального розвитку. Дослідження із зазначеного питання здійснені в роботах таких вітчизняних та зарубіжних учених, як: В.Артеменко [1], Г.Балабанов [2], З.Варналій [6], В.Вишневський [2], А.Гапоненко [7], М.Гладій [3], М.Долішній [3; 4], А.Панкрухіна [7], С.Писаренко [3], М.Янків [3] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Аналіз існуючих наукових праць з даної тематики дав змогу зробити висновок про те, що в останнє десятиріччя ХХ ст. активізувалися теоретичні й практичні розробки питань, пов'язаних із проведенням моніторингу розвитку територій.

Проте, незважаючи на вагомий внесок учених та одержані ними результати, необхідно відзначити відсутність фундаментальних досліджень питань організації та впровадження моніторингу процесів розвитку регіональних систем на основі аналізу ресурсної забезпеченості території та методичних розробок щодо практичного дослідження названої проблеми.

Формулювання мети статті та постановка завдань. Мета даної статті полягає в дослідженні механізмів державного регулювання розвитку регіонів з використанням системи регіонального моніторингу.

Для досягнення поставленої мети сформульовані наступні завдання:

- дослідити значення і роль моніторингу регіонального розвитку як інструменту реалізації державної регіональної політики;
- запропонувати алгоритм впровадження моніторингу регіонального розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Для забезпечення ефективного управління соціально-економічними процесами в регіоні необхідна розробка довгострокового плану дій, яка б погоджувала різні елементи державної регіональної політики з ресурсними і фінансовими можливостями території на основі сучасних науково обґрунтованих методик і технологій. Дана проблема є типовою для більшості регіонів України.

Ефективність управління трансформаційними процесами як на державному, так і на регіональному рівнях великою мірою залежить від застосування сучасних методологічних підходів у процесах стратегічного вибору, що зумовлюють можливість розширення методичної та інструментальної бази дослідження варіантів стратегічних рішень, що забезпечують стійкий розвиток територій.

Сучасні суспільні зміни створюють передумови пошуку інноваційних підходів і принципів у стратегічному плануванні розвитку території, які в сукупності з формами, методами та інструментами управлінського впливу на процес сталого розвитку формують механізм реалізації стратегічного вибору регіону [4].

Механізм реалізації стратегічного вибору регіону являє собою сукупність інноваційних підходів і принципів у стратегічному плануванні, форм, методів та інструментів управлінського впливу на процес сталого розвитку.

У період становлення нових соціально-економічних, політичних та культурних зв'язків моніторинг стає одним із найбільш ефективних механізмів управління суспільними процесами в регіоні.

У нашій державі моніторинг регіонального розвитку є досить новою управлінською практикою, мета якої полягає в одержанні й обробці попереджувальної інформації про стан системи, що досліджується, та тенденції її розвитку. Регіональний моніторинг може забезпечити територіальне управління технологіями завчасного розпізнання можливих загроз, перспектив та можливих сценаріїв розвитку регіону.

Регіональний моніторинг має бути організованою і постійно діючою системою статистичної звітності, збирання та аналізу статистичної інформації, здійснення альтернативних інформаційних заходів (проведення соціологічних досліджень, вивчення звітів аналітиків тощо) і діагностики стану та тенденцій розвитку регіону.

Регіональний моніторинг може виступати як:

- специфічний інструмент у механізмі регіонального управління, що забезпечує можливість сталого розвитку територій;

- особливий метод формування знань про закономірності формування соціально-економічного простору регіону;

- основа для виявлення відхилень та їх причин від запланованого [7].

У структурі моніторингу виділяються два основних напрями. Один із них полягає в систематичному відстеженні існуючих процесів: природних (наприклад стану атмосфери) та інших об'єктів навколишнього середовища, спостережень за основними економічними, соціальними, суспільно-політичними об'єктами та процесами.

Інший напрям - це відстеження розвитку критичних ситуацій, які можуть призвести до незворотних негативних процесів.

Така структуризація моніторингу є дещо умовною, проте необхідною, оскільки дає можливість ранжувати інструменти ситуаційного та стратегічного управління.

Предмет регіонального моніторингу є складною сукупністю соціально-економічних процесів і явищ у регіонах держави. Тому для ґрунтовного проведення моніторингу розвитку регіону доцільно виділити такі комплексні напрями регіонального моніторингу:

- екологічний;
- економічний;
- медико-біологічний;
- суспільно-політичний;
- соціальний;
- науково-технічний [2].

Предмети аналізу можна також класифікувати за джерелами виникнення моніторингових явищ (глобальні, національні, регіональні, локальні); за ступенем загрози цілісності соціально-економічної територіальної системи (ті, що становлять потенційну небезпеку, та ті, що становлять реальну загрозу на даний момент) тощо.

До практичних завдань регіонального моніторингу належать:

- отримання достовірної та об'єктивної інформації про соціально-економічні та суспільно-політичні процеси в регіоні;
- виявлення факторів, що викликають економічні та соціальні негаразди на даний час та на майбутні періоди;
- забезпечення доступності інформації для органів державної виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та населення [3].

Для потреб регіонального моніторингу для аналізу та оцінки фактичного стану регіону доцільно використовувати офіційні дані Державного комітету статистики України, а також результати анкетувань, соціологічних опитувань, картографічні, інформаційні матеріали тощо.

Для ефективної організації проведення моніторингу регіонального розвитку доцільно використовувати наступний алгоритм.

Перший етап - формулювання мети, планування досліджень. На цьому етапі визначаються: терміни проведення моніторингу; склад робочої групи з проведення (супроводу) моніторингових досліджень; розподіл обов'язків між членами робочої групи з організації та проведення моніторингу; методи узагальнення отриманих результатів; форми і терміни підбиття підсумків моніторингу.

Робочою групою визначаються цілі та завдання дослідження, об'єкти дослідження, критерії та показники моніторингу.

Другий етап - розробка інструментарію. На цьому етапі необхідно: розробити алгоритм вивчення документації, опитувальники, тести, анкети, діагностичні карти тощо для отримання об'єктивної інформації з різних напрямів дослідження розвитку регіону; підготувати інструктивно-методичні матеріали для членів робочої групи, учасників моніторингових досліджень; визначити методи обробки отриманих результатів.

Третій етап - проведення дослідження. На третьому етапі необхідно: визначити кілька пілотних об'єктів для проведення моніторингових досліджень та апробації розробленого інструментарію; опрацювати результати, отримані в процесі моніторингу пілотних об'єктів, а в разі потреби - відкоригувати визначений інструментарій; провести основне дослідження.

Четвертий етап - збирання та обробка результатів. На цьому етапі збирання та аналіз інформації доцільно проводити паралельно. Це дає можливість залучати нові джерела інформації, своєчасно вносити корективи в уже наявні джерела, завчасно обробляти додаткові дані, необхідність у яких виникла під час проведення моніторингу.

Дані моніторингу, як правило, повинні містити кількісну та якісну характеристики досліджуваного об'єкта.

П'ятий етап - аналіз результатів дослідження. На заключному етапі необхідно: узагальнити отриману інформацію; визначити позитивні та негативні фактори; оцінити отримані результати, підготувати звіт, рекомендації щодо виконання планів, програм розвитку території.

Звіт є кінцевим документом, яким завершується моніторингове дослідження. Його написання базується на даних, отриманих в ході моніторингу. Звіт має бути інформативним, містити диференційовану інформацію про об'єкти дослідження, висновки й рекомендації [2; 3; 7].

У практиці регіонального моніторингу використовуються адаптовані до його специфіки різноманітні критерії та показники. Так, під час впровадження та використання моніторингу регіонального розвитку аналізуються позиції кібернетиків, які вважають, що як критерії розвитку можна використати інформацію, яка існує в суспільній системі, міру її впорядкованості, ступінь доступності. Сучасні дослідники розвиток пов'язують з інтегративними властивостями системи, з виявленням визначальних чинників соціально-економічних змін.

Зростаюче значення для розвитку регіонального моніторингу має екологізація мислення і гуманізація соціального й економічного управління, що з часом приведе до підвищення ефективності моніторингових досліджень.

Моніторинг регіонального розвитку може здійснюватися такими структурами:

- державними органами влади, які виконують функції суспільно-політичного та соціально-економічного моніторингу в державі та її регіонах;
- галузевими міністерствами та відомствами;
- територіальними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування;
- науковими, державними й недержавними закладами;
- аналітичними центрами, незалежними громадськими організаціями тощо.

Висновки з даного дослідження. Отже, регіональний моніторинг покликаний забезпечувати повну, своєчасну та достовірну інформацію про процеси, що відбуваються у різних сферах регіону. Моніторинг ресурсного потенціалу регіону дозволяє оцінити можливості та резерви території. Проте слід пам'ятати, що моніторинг регіонального розвитку може бути дієвим та ефективним лише за умов дотримання принципів, які мають ґрунтуватися на:

- комплексності проведення моніторингових досліджень;
- безперервності здійснення моніторингових спостережень;
- якісному та кількісному вимірюванні одержаних даних;
- достовірності результатів спостереження.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Питання впровадження та використання технологій моніторингу регіонального розвитку не може бути вичерпано одним дослідженням. Тому подальші наукові розвідки в цьому напрямі доцільно присвятити формуванню системи підготовки управлінського апарату, який би володів методами та технологіями проведення моніторингових досліджень на рівні регіону. Оволодіння прийомами регіонального моніторингу можна розглядати як напрям підвищення професіоналізму працівників державного управління та місцевого самоврядування.

Список використаних джерел

1. *Артеменко В.* Інструментальні засоби та моделі створення системи соціально-економічного моніторингу регіону / В. Артеменко. - Львів, 1995. - 64 с.
2. *Балабанов Г.* Територіальний соціально-економічний моніторинг в Україні / Г. Балабанов, В. Вишневецький. - К. : Нора-Друк, 2001. - 58 с.
3. *Гладій М.* Регіональний менеджмент і моніторинг / М. Гладій, М. Долішній, С. Писаренко, М. Янків. - Л., 1998. - 67 с.
4. *Долішній М. І.* Регіональна політика на рубежі ХХ-ХХІ століть: нові пріоритети / М. Долішній. - К. : Наук. думка, 2006. - 517 с.
5. Проект Закону України "Про засади державної регіональної політики". - Режим доступу: <http://www.minregionbud.gov.ua>
6. *Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку* / за ред. д-ра екон. наук, проф. З. С. Варналія. - К. : Знання України, 2005. - 478 с.

7. Теория управления : учебник / под общ. ред. А. Л. Гапоненко, А. П. Панкрухина. - М. : Изд-во РАГС, 2003. - 558 с.

Вікторія Колтун,
кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри регіонального управління,
місцевого самоврядування та управління містом НАДУ

Теоретико-методологічні підходи до розвитку територіальних громад

У статті запропоновано методологічний концепт, що поєднує основи системного підходу та фундаментальні положення теорії А.Дж.Тойнбі, який дозволяє виявити механізми розвитку дієвих та самодостатніх територіальних громад. На його основі уточнено поняття "дієва" та "самодостатня" територіальна громада; розроблено концептуальні основи створення і функціонування комплексу громадських рад.

Ключові слова: дієві та самодостатні територіальні громади, системний підхід, організаційний механізм, громадські ради.

In this article are analyzed the development's aspects of the territorial communities of modern Ukraine. Author proposed some new methodological and theoretical approaches, which created the opportunities to concretize the science terms "efficacy" and "effectiveness". Finding out the specific role of the development's territorial communities organizational mechanism, author proposed the specifically system of communities councils.

Key words: efficacy and effectiveness, territorial communities, systems approach, organizational mechanism, community's councils.

Постановка проблеми. Відомо, що місцеве самоврядування є домінуютою громадянського суспільства, сферою реальної демократії в державі. Водночас "Існуюча в Україні система місцевого самоврядування не відповідає потребам суспільства... Переважна більшість територіальних громад... виявилась неспроможною виконувати всі повноваження місцевого самоврядування" [8]. Дане положення зумовлено станом територіальних громад (далі по тексту - ТГ): "Проблема...самодостатності ТГ в Україні стоїть досить гостро" [2]. Таким чином, зважаючи на значення місцевого самоврядування для державницького буття народу, обґрунтованим вбачається твердження щодо необхідності нагального забезпечення розвитку самодостатніх та дієвих ТГ. Невирішення цього завдання призведе до загострення всього спектра існуючих у державі проблем, що належать до ключових сфер буття країни - економічної, політичної, соціальної, екологічної тощо. Адже, як відомо, основні контакти з реаліями публічного управління у громадян відбуваються в межах ТГ, де і мають реалізуватися основні життєві потреби, зокре-